

Díl II. speciální.

JEDNOTLIVÉ DRUHY ÚHRAD ZVLÁŠTĚ.

Hlava první.

Úhrady řádné.

Rozdíl I.

Příjmy soukromohospodářské i z podniků veřejných.

§ 1. Pojma a druhy.

1. Společným znakem všech druhů příjmů sem spadajících jest, že hospodář veřejný jich nabývá v podstatě podle těchž hospodářských i právních pravidel, jakým i soukromý hospodář podléhá, když má prameny příjmů téhož způsobu. V širokých mezích těchto mají místo jak podniky (státní, zemské a j.), jež spravují se dle zásady soukromopodnikatelské, tak i ony, jež dle principů tax. podniků veřejného jsou spravovány. Podniky posléz uvedené vykazují se sice

jistými vlastnostmi, pro které by odporučiti se dalo, aby se zařadily, příjmy z nich spolu s poplatky a s daněmi mezi příjmy veřejnohospodářské. — Jest to roztržidění logicky zcela správné. Hledíme-li totiž k výše uvedeným pěti zásadám správy činnosti státem (ev. zemí atd.) podnikaných po stránce její finanční, tedy ním ve specialním vyličení jednotlivých druhů příjmů soukromohospodářských odpadne vše, co spadá pod správu dle zásady finančního monopolu, poněvadž monopol jest pouhou technickou formou vzbírání daně.

Ze zbývajících čtyř skupin dají se proti sobě postavit:

a příjmy z podnikání soukromohospodářských a

z všechny ostatní jako příjmy veřejnohospodářské, tedy i příjmy z veřejných podniků (neboť stát příslušné podniky neprovozuje jako soukromý, nýbrž jako veřejný hospodář), pak poplatky a daně.

Tak skutku důsledně činí Sax ve spise výše uvedeném (str. 14.), — leč přesné ohraničení ve speciálním systematickém výkladě nazývá na obtíž. Nebudíž ani dříve rozhodující kladen na to, že takové „veřejné“ podniky mohou býti a v nejednom státu skutek jsou výhradně v rukou soukromých podnikatelův a kde vedle státu i soukromí podnikatelé se k nim připouštějí, podrobeni jsou i oni podobným pravidlům správy, jakými stát při správě podniků něhož způsobu se řídí. Vysvětluje se však z

těto skutečnosti, proč se v nejednom z novověkých soustavných spisů o vědi finanční (nov. Wagner) příjmy z veřejných podniků prostě spolu mezi soukromohospodářskými uvádějí.

Zůstávat to oprávněno aspoň dotud, dokud stát soukromá podnikatelstva v těch oborech nevylučuje (železnice, banky, cedulové), třeba je pak podržoval podrobným regulativum a kontrolám, kterými dosíci chce téhož výsledku, jakého při vlastní správě takových podniků se domáhá. — Hlavně však na to padá váha, že vůbec jest velmi nesnadno určit přesnou hranici, které druhy podniků mezi vlastní soukromohospodářské, které pak mezi veřejné počítati sluší.

Kdežto stát z pravidla řívnostem čistě volnickým nebo průmyslovým ponechává rozsáhlou volnost hospodářskou, zasahuje již na př. v oboru lesnické a hornické výroby velmi podstatně ve volnou dispozici soukromého hospodáře a podrobuje ji vydatným obmexením z důvodův obecné prospěšnosti (nov. správu národohospodářskou), tak že již u těchto nalézáme některé znaky podniků veřejného. Mnohem obsáhleji stává se to arci při drahách železných, průplavech, bankách cedulových.

Viděti z toho, že od soukromého podniků ve vlastním smyslu až k dokonalým reprezentantům podniků veřejných jest mnoho tvarů přechodních a proto jest nesnadno při výpočtu

podrobném věsti přesně hranice mezi oběma druhy. Celkem však tato nesnadnost není nedostatkem nauky, nýbrž pouhým účinkem pestrotvárnosti života skutečného, naproti které jest právě vynikajícím úkolem nauky zjevit a tvary druhové či typické jasně vytknouti.

Celkem lze znamenati právě ve státě novějším, kterak následkem prozvolného třebení marxistů stěnuje se obor těch druhů podniků, které v rukách hospodářů veřejných vyje dle zásad soukromopodnikatelských se spravují. Ovšem neschází ani příkladů, že jistý druh podniků v rukou státu se nalézajících měl dříve ráz podniků veřejných, ale pak vůbec byl zanechán. To platí zejména o průmyslových podnicích státních zřízených dříve za tím účelem, aby se zavedení a rozkvět nějakého druhu fabrikace v zemi usnadnil. Bylyť takové státní továrny (na porcelán a pod.) dříve zavedeny jako vzorné podniky, aby příkladem sloužily podnikání soukromému, kdežto novější doba se svou organizací odborného vyučování, tiskem, komunikací atd. podobných pomůcek více nepotřebuje.

2: Dokud věda národohospodářská ovládána byla jedině jednostranně stanoviskem soukromohospodářským, aniž zejména povaha tzv. podniků veřejných náležitě byla poznána, měla ve vědě národohospodářské vůbec a finanční ovládnouti velkých

dosah základní otázky, sluší-li státu, aby soukromé podniky (v nejširším smyslu, tedy i železnice, banky a t. d.) měl, podržel a spravoval a literatura více méně rozhodně na tuto otázku záporně odpovídala, tvrdíc, že stát není způsobilým k provozování podniků soukromohospodářských.

Se stanoviskem nyníjšího lepšího poznání o povaze jednotlivých příslušných druhů podniků předem již jest vyloučena jednotná odpověď na dotčenou otázku a platí spíše tato všeobecná vodítka:

Ⓐ Podniky, jež podle povahy jejich spravovati sluší dle zásady o podnicích veřejných (železnice, banky cedulové), může buď stát zřizovati a provozovati neb soukromým podnikatelstvem přenechati, avšak ve případě posled uvedeném musí zákonnými normami a správními zařízeními o to péči míti, aby tak zřízeny a spravovány byly, jak toho povaha veřejného podniku vyhledává. Která z obou cest bude vhodnější, zdali zřízení a spravování samým státem či soukromými podnikateli, lze rozhodnouti jen podle povahy konkrétních poměrů.

Ⓑ Stát (země, obec atd.) nemá k provozování podniků soukromých způsobilosti menší nežli taková soukromá podnikatelstva, která — rovně jako stát — poskytovat musí i k

samému vrchnímu řízení více méně čítného a složitého organismu námerdných osob, jakož činiti musí rejn. akciové společnosti, korporace. Celkem tedy státní (zemská, obecní) správa podniků soukromohospodářských osvědčuje se byti nedostatečnou jen v těch oborech, ve kterých také uvedená složitá podnikatelstva nemívají úspěchu takového, jakého se průměrem dodělávají podnikatelé jednotliví. To platí rejn. o podnicích průmyslových a obchodních, podle zkušenosti namnoze též o rolnických. Za to naopak nemá státní (zemská atd.) správa nikterak nutně úspěšnosti menší než soukromá při podnicích, které jen ve velkém se provozovati mohou a nevyhledávají ani tak vznikajících podnikatelských vlastností jako spíše odbornický dokonale vycvičeného personálu správního, šetřícího u provozování určitých znaleckých pravidel (lesy).

C. Z povahy a úkolů státu arciť nikterak nevyplývá nějaká nutnost, aby měl prameny podnikatelských příjmů. Pokud je již má, rozhodují předem u všech, které mají povahu „podniku veřejného“, národohospodářské příčiny, zdali je ve vlastní režii podvřeti má čili nic; finanční příčiny (např. nedostatečný výdělek) jen tehdy, pokud národohospodářským stejně dokonale neb lépe by se vyhovělo jiným způsobem. (prodejem, propachtováním). Než i při vlastních soukromých podnicích státu,

země atd. mohou se někdy národohospodářské neb sociálně-politické příčiny přimlouvatí na podřízení, třeba z finančních prospěšným se nejevilo.

3. Historický význam příjmů soukromohospodářských spočívá v tom, že dříve - ve státě středověkém - byly buď výhradním neb aspoň hlavním pramenem příjmů, pomocí jehož panovník o skrovný obor veřejných výkonů pečoval. Zbytky někdejších soukromohospodářských pramenů příjmových ve velké části novověkých států již jen skrovně jsou zachovány. Výjimku činí zejm. některé státy německé se značnějším majetkem státních velkostatků rolnických a zvláště lesů. Za to v některých státech přibýly v nové době příjmy z podniků veřejných, zvláště ze železnic.

V rukou obcí objevují se jednak zbytky někdejšího obecního majetku rolnického buď jako zvláštní rolnické statky, lesy, doly atd. obcím náležející, z jejichž výstřiků obecní výdaje se spravují nebo v podobě foxemkův obecnímu užívání sloužících (pastviny). K nim v obcích zejm. městských v nové době přivrostly i jiné podniky (plynárný, pokud plyn stranám prodávají, koňské a elektrické dráhy, bankovní závod, zejm. spořitelny a j. v.)

§ 2. Státní statky rolnické (rolnické domainy).

1. Ve příčině státních domain rolnických dřívější literaturá, zejm. německá, podrobně probírala otázku, má-li se stát vůbec míti a jestliže ano, kterak je má spravovati, kterážto otázka arci více dotýká se jen těch rolnických statků státních (zemských atd.), jež nemají vlastního účelu národohospodářského (na pr. při rolnických učelích).

Důvody pronášené proti podržení vesměs bývaly čerpány z úvah ryze finančních, jako zejm. důvod, že státní statky rolnické, srovnají-li se k soukromým, méně vynášejí; pročež hájen prodej se zřetelem na škodu vycházející státu, když veliký a málo výnosný kapitál pozemkový ve své ruce udržuje, kdežto zároveň dluhy státní vysoce se suročují, tak že by se docílila úspora, kdyby sumou, již stržiti lze za statky prodejem, přiměřená část dluhu se splatila.

Pro podržení tedy proti prodeji, uváděl se mnohý důvod nerozhodný (na pr. že jsou podporou dynastie, zárukou věřitelům, rezervou v čas nesnází atd.); poměrně nejzávažnější byl ten, že renta pozemková postupem času stoupává, tak že stát prodávaje své domainy, vydává se

do budoucnosti pramene rostoucího řádného příjmu, kdežto při pouhém pronájmu s rostoucí rentou pozemkovou i pachtovní stoupá. Urci důvod podobný, má platnost jen v těch mexích, v jakých vůbec pravidlo o stoupaní renty; mohouť též nastati poměry, kde ona klesá (rov. o rentě v „Národ. hospod.“).

2. Pravidlo o nedostatečné výnosnosti státních domain rolnických platí též celkem jenom o těch, které se spravují ve vlastní režii, avšak nikoli, jsou-li pronajaty. Vlastní správa totiž jen nižším stupněm vývoje s hospodářskými metodami extensivními je přiměřena, na vyšších, jež předpokládají dokonalých podnikatelských vlastností u hospodáře, se neosvědčuje a to metoliko pro slabší interes úřednictva, nýbrž i pro obcí, jež spojeny jsou s věnováním značnějších kapitálů na meliorace a intenzivnější správu. Pronájmem došlo se nejen větší výtečnosti, nýbrž zabezpečí se příjem rok co rok pravidelný. Ze stanovisk národohospodářského platí na těchto stupních vývoje všechny ony důvody o výhodnosti pronájmu rolnických statků státních, které vůbec přináší pronájem velikých statků, přiváděje k rolnictví hospodáře dovedné, odborně i podnikatelsky vzdělané, s dostatkem kapitálu pro intenzivní hospodaření.

3. Skutečné prodeje státních domain rolnických daly

se z pravidla na dob finančních nesnázi. Tak na př. v Rakousku již od polovice 18. stol. (zkušenost, že vynášely jen asi 2%, kdežto se státní dluh 5-6% širokoval), zvláště pak hojně r. 1810., pak po válce krímské (sprostředkování skrze „Národní banku“ na základě smlouvy, poslední ještě r. 1869.

Běží-li o otázku, kterák prodej provést, tu předkem na váhu padá, že proti prodeji ve velkých celcích namítati lze se stanoviska národohospodářského, že i správa velkých statků soukromých není prostá oněch vad, které se vytykají správě státní, tak že statky takové právě proto se zkusí pronajímají. K tomu ještě přistupuje sociálněpolitický zřetel, že při prodeji ve velkých celcích renta pozemková, občas i z příčin zcela nahodilých, tedy bez zásluhy vlastníků stoupející, do skrovného počtu rukou se dostane.

Obě tyto námítky nevadí však při prodeji statků státních, rozdělí-li se na střední a malá hospodářství; tu přecházejí nejvýš jen jisté obtíže provedení (nedostatek obytných a hospodářských stavení), jež lze vhodnými opatřeními překonat. Zvláště důležitým by byl tento způsob prodeje ve krajinách, kde není stav středních a menších statkův rolnických (selkých statkův) dostatečně vyvinut bud' pro dosavadní

velikou převahu latifundií (velkostatků rozráhlých) nebo z jiných příčin. Zde může být opatření takové velice významným krokem k zahoštění a utvoření středního stavu rolnického. Nesnáze vycházejí jenom tím, že třeba pak zároveň kupcům starati se o potřebná hospodářská stavení, čímž snadno se hned na počátku zadluží neb alespoň svůj kapitál vyčerpají a nepřinesou ho dosti do provozování.

Přihlížeje k této nesnazi přimlouval se na př. Wagner, aby místo prodaje nastoupil v takových případech raději násed dědičný (Erbpacht), při kterém násedník napřed jen menší sumu jednou pro vždy složí a pak koná určitý každoroční násední plat (Erbzins, canon). Než ani tedy se nehledí k obtížím, jež způsobují nezbytné periodické revise smluv, aby se násední plat změněným poměrům a výměřku renty přispůsobil, vadi tomuto zámeru i okolnost, že naše doba trvalé („věčné“) soukromoprávní závazky spíše odstraňuje, než zavádí. Lepše bude tedy povoliti na splátky trvání ceny potřebný úvěr s mírným úroččením zbytků, po případě určití formy statku rentového (viz národohospod. politiku).

J. P.

§ 3. Státní (zemské, obecní) lesy.

Podřízeti je bude z pravidla nutno z příčin obecné národohospodářské důležitosti lesů (nov. politiku národohosp.). Lesní hospodářství, má-li se s prospěchem provozovati, dá se prováděti jen ve velkém, na velikých plochách pomocí odborně vzdělaného personálu. Všem těm požadavkům vedle lesů velkostatkářských jednotlivců, ba průměrem i lépe než ony vyhovují lesy nadační, korporální (klášterní a pod.) a státní, ano někdy i obecní (velké a inteligentně spravované). K tomu přispívá zkušenost, že zachování lesa v řádoucím rozsahu a přiměřená jeho správa z pravidla lépe jest zabezpečena vlastními lesy státními nežli sebe lepší policií naproti lesům soukromým. Stát máje rozsáhlé lesy může lépe nežli kterýkoli jiný lesní hospodář zaměstnati a využítovati dokonale odborníky. Protože v lesa naproti působnosti činitele přírodního do pozadí ustupuje váha kapitálu i práce a podnikatelské vlastnosti mnohem méně pro zdárný výsledek jsou závažny nežli na př. v rolnictví, tedy se zde ani neobjevují stinné stránky, jež se vytýkají podnikům státním a jiným podobným. Konečně poskytnou i státní

lesy (a vůbec veřejné lesy) nejvíce záruky, že tzv. absolutní půda lesní skutečně lesu bude zachována, kdežto naopak soukromníci často v dobách průměrných poměrů trhových les ve prospěch rolnické produkce stěnují i na půdě pro tuto ne-
průměrné.

Z důvodu obecní národohospodářské prospěšnosti může po případě býti odůvodněno, aby stát rozmnožil svůj majetek lesní koupí lesů již existujících nebo ploch ku zalesnění vhod-
ných.

Skutečně pak statistika vykazuje v největší části států evropských značný rozsah lesů státních. Tak zejm. jest vlast-
nictvím státu 69% celé lesní plochy v Rusku, v německých státech průměrem 35.2% (v Sasku 39.9%, v Bavorsku 35.7%, v Prusku 33.9%, v Elzasu 33.8%, ve Württembersku 32.2%, v Badensku 17% at.d.), v Uhřích 22%, ve Francii 10.5%, v Rakou-
sku 9.19% (več vpočtena i plocha lesů náležejících k fondům [náboženským] od státu spravovaným). [Zov. o rakouských le-
sích státních a fondových velké dílo Schindlerovo s atlantem].

Velmi značný jest lesní majetek kantoni švýcarských. I komunální lesy v některých evropských státech mají znač-
ný rozsah (v Německu průměrem 20.3% veškerých ploch lesní, ve Francii 32.7%).

§4. Státní doly.

Těto někdejší všeobecný regál horní v moderním státu vzal na své, sluší hornické podniky státní považovati jako soukromohospodářské, vyjímaje ony, jež provozuje stát monopolistický z příčin politiky berniční (no. př. doly solné).

Všeobecné národohospodářské nutnosti ku provozování hornictví státem za našich dob není a to ani ve příčině drahého kovu, jak dříve se řádalo z důvodů merkantilistických; neboť ani soukromým podnikatelům neschází nyní kapitálu a technicky dokonalejších sil pracovních, což dříve nebylo, tak se státní doly v tomto směru nad soukromé vynikaly a byla existence jejich žádoucí právě se stanoviskem národohospodářského.

Se stanoviskem finančního není arci, jak dříve se tvrdívalo; prospěšnost státních dolů proto věci zásadně pochybnou, se položená správa v ruce úředníků nemajících dostatečného interese, neboť hornictví svou povahou řádá provozování ve velkém, pro značné riziko rádo se provozuje pomocí podniků společných (těžírskov, akciových společností) a nedostatek naznačený, jak výše podotčeno, vadí právě i

i těmito formám podnikání. Závažnější jest spíše, že vůbec vy-
těžky dolů bývají kolísavé a bývá neškodno při nich přesně
vypočítati, kolik z výnosu hrubého připadá na amortisaci
kapitálu a kolik považovati lze za čistý zisk. Avšak mohou
býti v konkrétním případě závažné důvody sociálněpolitické,
jež na podnikání se přimlouvají, totiž:

a Štát máje sám v ruce vydatné doly (na př. uhlí),
může paralyzovati snahy po vykořisťování obecnstva, jimiž
hobívají podnikatelské kartelly (úmluvy o cenách) soukromých
vlastníků dolových;

b může rovněžmi zařízeními ve prospěch dělnictva
sloužiti za vzor podnikatelům soukromým (státní doly Saar-
brückenski v Trasku).

Hospodářsko-politický důvod byl by konečně ten, že
může v rukách státu snáze býti vyvarováno tak řečené těžení
plenivé neboli drancování. Kde však soukromé závody dran-
cování dopouštěti se mohou, jest to svědectvím, že stát sám
také nemá buď dost porozumění neb energie, aby správným
zásadám sjednal platnost.

§ 5. Státní průmyslové závody.

Ude nejsou nutným doplňkem závodů rolnických (cukrovary, pivovary) nebo báňských (taverny, hutě atd.), neosvědčily se byti pro finance výhodnými, kdežto sloužeb jejich jako vzorných podniků, na jaké v dobách dřívějších sloužiti měly, nyní z příčin výše udaných napotřebi není.

§ 6. Podniky tržební. Banky.

Ku provozování tržby, jež předpokládá nemutále stopování a bystré využitkování konjunktur, jejíž úspěch tedy závisí na neochabujícím napjetí podnikatelských vlastností, nemá ani stát ani kterákoli jiná veřejná korporace spůsobilosti.

Státní banky dříve se vyskytovaly hustěji; nejdříve banky říšové (jako též v Rakousku) na počátku 18. stol., avšak tyto banky byly z pravidla jen pouhým oddělením finanční správy státní, jež sloužily za prostředek ku liquidaci dluhův a ostatně se ani jako takové neosvědčily (nov. Národ. hospod.).

Podobně byla cedulová banka královská ve Francii (založena Lawem na počátku 18. stol.) v podstatě jen služebním orgánem

pro finanční účely státu. Dočasně i pruská „Teehandlung“ hlavní působnost měla v negociacích státních zápujček.

Značně byla vyvinuta instituce státních bank v Rusku již v minulém století. (R. 1768. založeny dvě státní banky assignátové, r. 1786. sloučeny v jedinou; vedle nich řada státních „depozitních bank“; tam ještě dosud ruská banka cedulová trvá - založena r. 1860.) - Protože převážným úkolem těchto bank bylo, sloužiti financím státním velmi zřetelným, tedy z pravidla nedočkal se příznivých konců. Vlastním národohospodářským účelům bankovníckým sloužily měrou více méně podřízenou, ano převýdajem bankovek jim ublížily.

V našem věku vyslovila se nauka pod vlivem směru liberálního stojící proti státním bankám vůbec a státním cedulovým zvláště již se zásadních příčin. Hledelat na banky příliš jednostranně jako na „podniky“ a právě všechnu soukromopodnikatelskou činnost státu zaničovala. Nad to pak z důvodů prospěchových jim nepřála, ježto zneužití k účelům finančním, z něhož pocházely škody národohospodářské, bylo příliš na snadě a obyčejně nastalo.

Názor, ze kterého se při této opozici proti bankám státním obyčejně vycházel, jako by totiž banky cedulové byly prostě podniky soukromohospodářské a co takové by se

měly posuzovati, nyní podstatně jest poopraven. Nynější nauka více méně určitě stojí na tom, že banka cedulová jako vydavatel poukázek, jež užívání hotových peněz v oběhu nahra-
zuje a je z něho po případě i vylačuje, nesmí ani posuzována
býti jako podnik soukromý, nýbrž se má považovati za podnik veřej-
ného, z čehož již vyplývá, že stát z vedení takových podniků
zásadně není vyloučen a že je to pouze otázkou prospěšnosti, má-
li je sám říkovati a spravovati, aneb říkování a správu sou-
kromým podnikatelstvem (z pravidla akciovým) přenechati, ari-
pak obsáhlé regulativní činnosti své je podrobiti. Pro tuto
druhou cestu rozhodla se přítomná praxis států evropských
převážnou většinou (nov. přednášky o národ. hospod.).

Také politické obavy výše řečené značnou měrou se
zmírnily postupujícím demokratisováním moderního státu.
Shledáváme tudíž, že přístupně se ochotněji na nové útvary
bankovní v rukou státu, země a t. d., mají-li ráz ustavení do-
plňujících úvěrních organizací v těch oborech nebo směrech, ve kte-
rých se na soukromohospodářskou činnost spoléhati nelze.
(nov. na př. rozsáhlé zavedení chekové soustavy v Rakousku po-
mocí poštovního spořitelny).

Hojněji než s bankami státními shledáváme se s
rozličnými bankovními závody v rukou samosprávných těles:

zemí, okresů, obcí (zemské banky hypoteční, spořitelny a též zastavárny městské (nov. Bráf: Úvěr meliorační r. 1890.). Tyto se zakládají jako podniky veřejné, ne (aspoň v první řadě ne) pro výdělek, nýbrž hledíc k důležitostem jistých tříd společenských.

§7. Dráhy železné.

Podobně jako ve příčině banky cedulové i ve příčině dráh železných s jednostranných soukromopodnikatelských hledišť vyslovováno se proti drahám státním. Avšak z povahy věci samé nějaká nepochybná přednost dráh soukromých před státními nevyplývá. „Dráha soukromá“ znamená tolik jako „akciová“ a při této formě podnikání objevuje se týž způsob správy (tj. pomocí spletilého aparátu úřednictva, více méně burokraticky organisovaného) jako při drahách samým státem pomocí úřednictva jeho spravovaných. Tím o této stránce tedy žádně všeobecné pravidlo v neprospěch dráh státních vysloviti nelze. K tomu přistupuje pak ještě závažnější, že vůbec zásadně naprosto připustiti nelze, aby dráhy železné spravovány byly dle výhradních zájmů soukromopodnikatelských a jedině oprávněna jest správa dle principu podniku veřejného.

To vyplývá jednak z jejich technické a hospodářské povahy, jednak z obecního národohospodářského, politického a kulturního významu drah železných. (Prov. národohosp. politikou).

Celé důvěřivě formulování otázky, sluší-li zásadně dání přednost státním či soukromým drahám, bylo tedy vadné.

Zásadní otázka zní: jakého způsobu podnikem jest podnik dráhy železné? Odpověď zní: podnikem veřejným. Jsou tedy obě formy, i dráhy státní i dráhy soukromé (sil. akciové) oprávněny. Otázka, které z nich přednost náleží, není zásadní, nýbrž prospěchová, jest otázkou konkrétní účelnosti a její zodpovězení říditi se bude úvahou poměrů místa i času. Také ze zkušenosti samé řádných rozhodných důvodů pro jednu neb druhou formu uvéstí nelze. Oni důvod uváděný často proti drahám soukromým, že správa jejich byla jednostranně řístnou, není ještě veskrz rozhodným, neboť ukazuje pouze, že stát neměl až dotud dosti osvědčeného názoru v té věci, aby náležitými zařízeními tomu v čas byl zabránil.

Z toho vůbec vyplývá:

1. Otázka, sluší-li přednost dání drahám státním či soukromým, není finanční, nýbrž národohospodářská, jejíž rozhodnutí není nad to absolutně možné, nýbrž jen relativně.
2. Finančního významu nabyla otázka tato ve

státech s drahami soukromými tím, že se prvopočátečně vzhledem podnikatelstva soukromá na řízení drah, jejich výnosnost byla nepochybná, tak že na konec řízení drah, jež dostatečného výnosu neslibovaly, jakkoli z národohospodářských příčin potřebny a žádoucí byly, nebylo jinak možno než převzetím finančního rizika ze strany státu buď tím, že sám se jich ujal anebo (hustý případ ve státech s drahami soukromými) pomocí subvencí (garancí výnosových a j. pod.) zabezpečoval řízení soukromým podnikatelstvím. Provedením celého systému drah státních od prvopočátku bylo by se tomuto břemenu finančnímu ušlo, protože by možnost bývala přebytkem z výnosných drah uhraditi deficit z nevýnosných.

Kde již historický vývoj byl opačný, tj. kde již soukromá podnikatelstva výnosné linie ovládla nebo kde stát prvotně zahájený systém státních drah opustil (Rakousko), financii toto xlo nikdy plně by se bylo nespravilo pouhým tzv. sestátněním drah soukromých, ježto by se stát jinak převziti nemohl než za cenu přiměřenou výnosnosti jejich vynější (resp. u těch, jež garancí výnosových požívají, za cenu přiměřenou garantovanému výnosu).

Důvody pro převzetí jednotlivé soukromé dráhy neb celého komplexu jich před časem (tj. před dobou, kdy

dle platných zákonů bez toho státu případnou) mohou tedy
býti v konkrétním případě jen dva :

1. Finanční, vrostlo-li následkem garancí značně efek-
tivní finanční břímě a správa státní se domnívá, že může
je zmírniti převzetím dráhy ve vlastní režii, vlastně když
soustředí v ruce své značné komplexy,

2. hospodářskopolitický, chce stát jistou rozhodnou
část celé sítě železniční v ruce své dostati, aby mohl srazkami do-
pravními na ni zavedenými nepřímo působiti i na sázky do-
pravní jiných soukromých dráh. To avšak tím více předpokládá,
aby celé důležité linie a komplexy linií dráh železných v ruce
státu přešly. —

Dodatek: Pošta a telegraf.

Spravují se sice dosud na mnoze dle zásady podniků
veřejného. Pokud k celému ústavu hledíme, lze zásadně to ještě
rozhodněji dopustiti pro telegraf nežli pro poštu. Avšak jest třeba
činiti rozdíly, jisté co do užívání zásady veřejného podniku
a zásady poplatkové i při rozličných oborech pošty (na př. listov-
ní, balíková, osobní doprava) i při rozličných druzích tele-
grafu, tak že v souvislosti se o nich pojedná v rozdílu ná-
sledujícím.

